

13. Chua H. Y., Bauer J. G. The Income Distribution of China: Regional Disparities. Discussion Paper. Nanyang Business School, 1996. 12 p.
14. Oberheitmann A. Approaches towards Sustainable Development in China // Journal of Current Chinese Affairs. 2005, No. 4. P. 41–64.
15. Onishi Y. (ed.). «One Belt One Road» Initiative: Current Situation and Prospects // Interim Report of Policy Issue Research. China Institute of Developing Economies, Japan External Trade Organization, 2017. 29 p.
16. Minarčíková E. EU-China Cooperation on Regional Policy // Perspectives in Science. 2016, March. Vol. 7. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S221302091500052X#!>
17. Zhang Keyun. Regional economic policy: Theoretical Basis and the Practice of the EU. Beijing: China light industry press, 2001. 138 p.
18. Величко В. Моделі регіонального розвитку Китаю: формування, структура, перспективи // Економіка і прогнозування. 2006. № 4. С. 38–54.
19. Hao Shouyi. Principles of Regional Economy. Shanghai: People Publishing House, 2007. P. 22–23.
20. Ініціатива «Один пояс, один шлях» здатна покращити українську інфраструктуру. 3 травня 2019 р. / Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2693197-kitaj-opoasue-svit-i-nadae-ukraini-sans.html>

УДК 94:342.52+504.06 (510)

Пепра Т. Ю.

ЕКОЛОГІЧНЕ ЗАКОНОДАВСТВО КНР

Мета дослідження полягає у вивченні головних етапів і напрямів формування екологічного законодавства Китаю. Встановлено, що воно почало складатися наприкінці 1970-х рр., станом на 2019 р. охоплювало всі галузі природоохоронної діяльності, а його важливим елементом було міжнародне співробітництво. Зроблено висновок, що його ефективність знижують недостатньо ефективні механізми імплементації.

Ключові слова: *Китай, екологічне законодавство, екологічні проблеми, міжнародне співробітництво.*

Tetiana Perga. Environmental Legislation of China

The purpose of the study is to examine the main stages and directions of formation of the environmental legislation in China. It is found that it began to develop in the late 1970s and at the moment it covers all areas of environmental protection; its important element is international cooperation. It is concluded that its effectiveness is restricted by insufficient level of effectiveness of implementation mechanisms.

Key words: *China, environmental legislation, environmental issues, international cooperation.*

Протягом останніх десятиліть КНР перетворилась на лідера світового економічного розвитку. Водночас у країні суттєво загострились екологічні проблеми. На даний час ерозія ґрунтів у Китаї поширилась більш ніж на третину території країни, а вода з більш ніж 80% артезіанських свердловин у густонаселених рівнинних районах країни забруднена промисловими і сільськогосподарськими стоками і непридатна для пиття та побутового використання [1]. Щорічно площа пустель збільшується на 3,4 тис. кв. км, що призводить до пересихання озер і боліт, зниження рівня і засолення ґрунтових вод, деградації трав'яного покриву степів. Внаслідок високої концентрації промислових викидів в атмосферу небо над містами, де знаходиться багато промислових підприємств, періодично накриває смог. Починаючи з 2010 р., кількість джерел забруднення у країні зростає вдвічі – до 9 млн. [2]. З однієї сторони, це обумовлено широкомасштабною індустріалізацією та урбанізацією, ресурсомісткою та інтенсивною моделлю економічного розвитку країни, що збільшує антропогенний тиск на довкілля. З другої сторони, Китай усе більше відчуває дефіцит природних ресурсів унаслідок збільшення їх використання для потреб населення, чисельність якого вже перевищує один мільярд чоловік. Це обумовлює зростання пріоритету екологічної політики, особливо на початку XXI ст.

До початку 1970-х рр. в урядових колах КНР було відсутнє глибоке розуміння серйозності існуючих екологічних проблем. Хоча в цей час приймалися певні рішення, що стосувались навколишнього середовища, системна цілеспрямована діяльність з охорони природних ресурсів не здійснювалась. Лише після Конференції ООН

з проблем навколишнього середовища (Стокгольм, 1972 р.), в якій взяла участь делегація Китаю, у країні з'явилась Агенція із захисту навколишнього середовища, контролю промислових викидів і екологічного планування, і були зроблені перші кроки з охорони природних ресурсів.

Модернізація розвитку країни, що розпочалась з 1978 р., та перехід від традиційного аграрного суспільства до індустріального привели до корінних змін у китайському суспільстві. В екологічній сфері це проявилось у формуванні екологічного законодавства. Одним із перших після «культурної революції» став експериментальний «Закон КНР про лісове господарство» (1979 р.), який намагався поставити перепону на шляху хижацької вирубки лісів, що впливала на кліматичні умови й сільськогосподарське виробництво в деяких районах країни. Цього ж року набрав чинності й експериментальний «Закон КНР про охорону навколишнього середовища». У цьому контексті варто наголосити, що особливістю формування екологічного законодавства в Китаї є прийняття низки законів, які спочатку мають статус експериментальних і вводяться в дію лише після кількарічної апробації.

У 1984 р. природоохоронне законодавство країни збагатилось трьома важливими документами. Перш за все, це «Лісовий кодекс КНР» («Закон про ліс»), який замінив експериментальний закон 1979 р. Він встановив єдину державну систему контролю за вирубкою лісів, конкретизував положення щодо створення лісовідновлювального фонду та здійснення лісонасаджень. На той час він був одним із найбільших за обсягом і найкращим за ступенем розробленості природоохоронним актом КНР. Кодекс набрав чинності 1 січня 1989 р.; пізніше його двічі вдосконалили. Також у 1984 р. прийняли «Закон про запобігання забрудненню вод», який передбачав не лише охорону водних ресурсів країни, а й упорядкування їх використання у процесі будівництва.

Екологічне законодавство 1985 р. представлено кількома законами. «Закон про запобігання забрудненню атмосфери» поставив завдання охорони й покращення життєвих умов громадян, охорони їх здоров'я, стимулювання проведення соціалістичної модернізації (ст. 1). Було констатовано, що до їх реалізації мають залучатися Держрада і місцеві органи влади різних ступенів. На них покладалось

завдання включити заходи із захисту атмосфери від забруднення до планів економічного і соціального розвитку. Особлива увага приділялась проблемі задимлення міст (ст. 3), загазованості їх повітряних басейнів, зараженню територій радіоактивними відходами (ст. 4). Ставилось завдання створення системи належного контролю за забрудненням атмосфери, зокрема при веденні нових будівництв; розширення існуючих новобудов; реконструкція різних об'єктів; організація пунктів контролю; розроблення способів перевірки даних. Також встановлювалися заходи юридичної відповідальності за порушення норм закону (ст. 5). «Закон про степи» передбачав не лише охорону і поліпшення природного середовища, а й раціональне використання степів для розвитку тваринництва. Положення про порядок викидання відходів у моря і океани було прийнято на виконання «Закону про охорону навколишнього середовища морів і океанів» 1982 р. Дія положення поширювалася на внутрішні, територіальні води КНР, континентальний шельф та інші контрольовані КНР акваторії, протяжність і найменування яких однак не уточнювалося [3, с. 37–38].

«Закон про рибальство», який набрав чинності у 1986 р., поставив за мету не лише розвиток риболовецького промислу та забезпечення законних прав та інтересів промисловців, а й охорону і раціональне використання рибних ресурсів. Хоча закон спрямовувався на підвищення науково-технічного рівня рибальства та визначення шляхів збільшення рибних ресурсів, була приділена увага і способам їх охорони. Для впорядкування рибальства створили Інститут інспекторів рибнагляду, до повноважень якого віднесли рибнагляд за промислом китайських та іноземних судів у територіальних водах КНР [3, с. 34].

Найважливіші напрями законотворчості 1988 р. пов'язані із правовим забезпеченням прискорення соціально-економічного розвитку Китаю та ефективної охорони навколишнього середовища. Захист і порятунк рідкісних, вимираючих видів диких тварин, цілеспрямована зміна тваринного світу, підтримання екологічної рівноваги – всі ці питання регламентуються «Законом про охорону диких тварин». Цей правовий акт оголосив тваринний світ власністю держави, обов'язком якої є збереження і розмноження видів диких тварин; збереження природних ландшафтів, необхідних для

проживання тварин; припинення їх руйнування; сприяння розвитку наукових досліджень в галузі біології.

У 1989 р. Держрада КНР прийняла два акти, покликані забезпечити створення належних умов для проживання в містах – «Положення про озеленіння міст» і «Положення про регулювання зовнішнього вигляду та санітарного стану міст». Також набрали чинності «Положення про захист навколишнього середовища від шумів» і «Положенням про радіаційний захист при роботі з радіоактивними ізотопами і випромінюючими пристроями». Вкажемо і на «Закон КНР про охорону навколишнього середовища», який радикально змінили в 2014 р. [4, с. 67–68]

Нововведення в царині екологічного права 1990 р. унаочнюють два нормативних акти, прийняті Держрадою КНР: «Положення про запобігання шкоди, що завдається морському та океанічному навколишньому середовищу при забрудненні від наземних джерел» і «Положення про запобігання нанесення шкоди навколишньому середовищу морів і океанів від забруднення прибережними будівельними об'єктами». Обидва акти розвивали положення «Закону про охорону навколишнього середовища морів і океанів» 1982 р. [3, с. 52].

Природоохоронне законодавство 1991 р. представлено, перш за все, «Законом КНР про охорону навколишнього середовища», який передбачає раціональне використання природних ресурсів, охорону і поліпшення довкілля (набрав чинності в 1992 р.). Природоохоронне значення має і прийняте Держрадою «Положення КНР про захист від повеней», яке розвинуло положення «Водного кодексу КНР». Воно передбачало утворення Державного протиповеневого штабу [5, с. 57].

У 1994 р. були розроблені та опубліковані: «Положення про контрольні виміри для попередження землетрусів»; «Положення про водопостачання міст»; «Положення про метеорологію»; «Положення КНР про природоохоронні райони» Положення про термінове реагування на землетруси руйнівного характеру»; «Положення про посилення роботи з управління охороною визначних районів живої природи і ландшафту»; «Тимчасове положення про боротьбу з забрудненням вод басейну ріки Хуанхе»; «Постанова Постійного комітету Всекитайських зборів народних представників про внесення

поправок до Закону КНР про боротьбу із забрудненням атмосфери»; «Закон КНР про боротьбу із забрудненням навколишнього середовища твердими відходами».

Законотворча діяльність продовжилась і в 1996 р. Зокрема вкажемо на «План заходів з озеленіння Китаю на період, що охоплює перехід в наступне століття»; Поправки до «Закону КНР про боротьбу із забрудненням вод»; Державний 9-й п'ятирічний план і перспективні завдання до 2010 р. з охорони навколишнього середовища і два додатки до нього; Загальнодержавний план стримування загальної кількості основних забруднюючих речовин, що викидаються в період 9-ї п'ятирічки, і Китайський план створення об'єктів озеленіння з орієнтацією на ХХІ ст., схвалені Держрадою і опубліковані Державним управлінням з охорони навколишнього середовища, Держпланом, Державним комітетом з економіки і торгівлі; Вказівка Державного управління з охорони навколишнього середовища закрити із 30 вересня 1996 р. невеликі фабрики з виробництва паперу, обробки шкіри, фарбування тканин тощо, які сильно забруднюють навколишнє середовище; «Положення КНР про охорону дикорослих рослин»; «Закон КНР про боротьбу із забрудненням шумами довкілля» [3, с. 98].

Наступного року у Китаї з'явилися такі документи: «Постанова про контроль ступеня забруднення атмосфери в китайських містах продуктами згорання вугілля»; «Положення КНР про охорону нових сортів рослин»; Повідомлення Канцелярії Держради про систематичне проведення роботи з боротьби з посухою для подвійного гарантування хороших весняних сходів і багатого річного врожаю зернових; «Закон КНР про боротьбу з епізоотіями»; «Закон КНР про боротьбу з повеннями» [3, с. 109].

Не лише кількісне, а і якісне вдосконалення китайського екологічного законодавства демонструє третя редакція «Лісового кодексу КНР» (1997 р.). Нова редакція Кодексу є не тільки більш досконалою з юридично-технічної сторони, вона вводить деякі нові положення, пов'язані з посиленням ринкових аспектів у лісовому господарстві. Регулюючи права і обов'язки державних органів щодо лісовпорядкування, захисту лісів, лісівництва, лісозаготівель, цей закон надає національним автономним районам велику самостійність, а також великі матеріальні можливості для розвитку лісового господарства

в порівнянні з територіально-адміністративними одиницями Китаю. Однак, допускаючи приватну ініціативу і підприємництво, він, відповідно до концепції «соціалістичної ринкової економіки» зберігає державне регулювання лісогосподарською діяльністю.

Нова редакція «Закону КНР про боротьбу із забрудненням повітряного басейну» (2000 р.) спрямована на збереження і поліпшення життєвого середовища, забезпечення здоров'я людини, розвиток економіки і суспільства. З метою охорони навколишнього середовища закон зорієнтований на підтримку державою науково-дослідних заходів, направлених, у тому числі, і на розвиток, використання сонячної, вітряної, водяної та інших «чистих» видів енергії. Відповідно до положень Закону, уряди всіх рівнів зобов'язані посилити роботу в царині зелених насаджень, озеленіння міст, а також вживати заходи проти наступу пісків. Також органи з охорони навколишнього середовища та інші органи контролю мають право проводити перевірки підприємств із метою виявлення забруднення атмосфери. У цьому випадку підприємства зобов'язані надати всі необхідні для перевірки матеріали [3, с. 150–154].

Прийняті в 2000-х рр. закони про сприяння чистим виробництвам, рециркуляційній економіці, енергозбереженню, використанню альтернативної енергетики створили умови для заснування спеціальних державних фондів для фінансування науково-технічного прогресу та інвестування на пайовій основі комерційних проєктів «зеленої» економіки, а також надання підприємствам податкових пільг і кредитів за зниженими відсотковими ставками. До семи галузей, задекларованих Держрадою КНР в 2010 р. як нові стратегічні напрями розвитку країни, були включені, зокрема, енергозбереження і природоохоронна діяльність; розробка альтернативних джерел енергії; виробництво автомобілів, що використовують альтернативні енергоносії. У 2013 р. до переліку галузей, підтримуваних державою як особливо перспективних, віднесли і виробництво обладнання для екологічного моніторингу та контролю [5, с. 299]. Усе більше правових актів, зокрема тих, що регулюють розвиток сільського господарства, землеробства та рибальства, почали включати статті про охорону природних ресурсів.

Вказані вище закони визначили головні напрями охорони довкілля і природних ресурсів КНР. На початку XXI ст. відбулось по-

глиблення природоохоронного законодавства країни, зокрема це стосується окремих напрямів охорони природи. У цьому контексті вкажемо на «Закон КНР про протидію забрудненню водних ресурсів» (2008 р.); «Закон КНР про протидію забрудненню атмосферного повітря» «Закон КНР про степи» (2002 р.); «Закон КНР про охорону диких тварин» (2004 р.); «Закон КНР про запобігання забрудненню середовища твердими відходами» і «Закон КНР про рибальство» (2004 р.); «Закон КНР про протидію спустеленню і контроль над ним» (2001 р.); «Закон КНР про запобігання радіоактивного забруднення» (2003 р.); «Закон КНР про охорону морських островів» (2009 р.) [5, с. 293].

У 2000-х рр. у китайському законодавстві з'явилися правові акти, які заклали засади «зеленої економіки»: «Закон КНР про сприяння чистим виробництвам» (2002 р.); «Закон КНР про відновлювані джерела енергії» (2005 р.); «Закон КНР про заощадження енергоресурсів» (2007 р.), «Закон КНР про сприяння рециркуляційній економіці» (2008 р.). Вони засвідчили зростання інтересу у країні до розвитку альтернативної енергетики. Звіт організації «Institute for Energy Economics and Financial Analysis» за 2018 р. демонструє прагнення Китаю стати лідером виробництва енергії з альтернативних джерел. Інвестиції Китаю у проекти виробництва чистої енергії склали в 2017 р. більше 44 млрд дол., що істотно перевершує показник 2016 р. – 32 млрд дол. [6]. Така політика обумовлена низкою факторів: загостренням екологічних проблем, і в першу чергу, забрудненням повітря; вичерпністю традиційних джерел енергії; невисокою вартістю експлуатації джерел альтернативної енергетики, що є надзвичайно важливим для країни, яка, як глобальний лідер економічного розвитку, є найбільшим у світі споживачем енергії. Відповідно до нового зміненого плану Національної комісії з розвитку та реформ, до 2030 р. Китай прагне забезпечити виробництво як мінімум 35% усієї необхідної країні енергії з відновлюваних джерел. Дані звіту «Renewable energy country attractiveness index 2017» засвідчують, що Китай – лідер за рівнем привабливості у галузі відновлювальних джерел енергії, маючи значний потенціал для розвитку гідро-, геліо- та вітряної енергетики. За прогнозами «Bloomberg», до 2040 р. номінальна потужність вітряної та геліоенергетики зросте з 12% до 48%, а електрогенерація – з 5% до 34%.

Номинальна потужність геліоенергетики збільшиться у 14 раз, а потужність вітряної – у 2 рази [7].

У 2015 р. зазнав суттєвих змін прийнятий у 1989 р. «Закон КНР про охорону навколишнього середовища». Новий текст цього закону чітко визначив, що охорона довкілля є базовою національною політикою. Він змінив процедуру регулювання шкідливих викидів промислових підприємств, які тепер повинні отримувати адміністративні дозволи на викиди шкідливих речовин. Закон уповноважує Держраду КНР встановлювати загальнонаціональні квоти на викиди основних забруднювачів, які розподіляються між провінціями, а на локальному рівні – до рівня підприємств. Відповідно було змінено характер стягнення плати з підприємств-забруднювачів, зокрема, введено плату не за перевищення національних або місцевих нормативів допустимих шкідливих викидів, а за саме забруднення. Задекларовано, що на всіх підприємствах, які забруднюють довкілля, має бути введена система екологічного обліку.

Однією з новацій цього закону є уведені вперше норми про розкриття екологічної інформації. Місцеві уряди зобов'язані щорічно подавати доповіді про екологічну ситуацію на підвідомчих територіях відповідним органам законодавчої влади – зборам народних представників. На місцевому рівні мають також регулярно публікуватися бюлетені, що містять відомості про якість навколишнього середовища, дані екологічного моніторингу, інформацію про надзвичайні ситуації, про видачу адміністративних дозволів на забруднення, про покарання за екологічні правопорушення, про збір та використання плати за забруднення. Закладені в новій редакції закону і додаткові дисциплінарні заходи. На штрафи, виписані підприємствам за екологічні порушення, тепер може нараховуватися щоденна пеня. Оштрафовані можуть бути і підприємства, що уникають розкриття інформації про забруднення або фальсифікують її [8].

Важливу роль у розвитку екологічної політики Китаю відіграла Конференція ООН із навколишнього середовища і розвитку, що відбулась у Ріо-де-Жанейро в 1992 р. Вона знаменувала вихід природоохоронної діяльності країн світу на новий рівень і продемонструвала потребу її координації усіма країнами світу [9, с. 50–55]. Беручи до уваги екологічні проблеми Китаю (промислове за-

бруднення довкілля, руйнівні природно-антропогенні процеси, зростання числа і масштабів стихійних лих тощо), перед країною постало завдання змінити модель зростання економіки і збалансувати економічну, соціальну і екологічну складову розвитку. Після цієї конференції почався новий етап розвитку природоохоронної стратегії Китаю. Зокрема, на XVII з'їзді КПК політичне керівництво прийняло концепцію сталого розвитку країни як основного орієнтира державного будівництва в XXI ст. В унісон йому наприкінці 1992 р. прийняли новий «Закон про охорону навколишнього середовища» і низку постанов і нормативних актів. Китай продемонстрував становлення нового рівня екологічної свідомості: прагнучи продемонструвати підтримку ідей, проголошених на конференції в Ріо-де-Жанейро, він першим серед учасників конференції розробив власний «Порядок Дня на XXI століття» [10, с. 67–69]. Даний крок дозволив вивести державну екологічну політику на принципово новий рівень.

На даний момент в екологічній політиці Китаю панує ідея координації сталого розвитку науки і економіки з охороною навколишнього середовища. Забезпечення екологічної безпеки досягається, перш за все, шляхом вдосконалення законодавства. Крім того, стимулюється участь у природоохоронній роботі громадянського суспільства, всі дані відкриті для загального доступу, вибудовується система компенсації шкоди довкіллю та інші сучасні механізми регулювання відносин «суспільство – довкілля».

Отже, за роки реформ у Китаї склалося детальне і диференційоване природоохоронне законодавство, яке претендує на комплексність. Його підсилили різні стратегічні завдання з подолання гострих екологічних проблем, найбільшою серед яких є забруднення атмосферного повітря від стаціонарних і пересувних джерел. Наприклад, у 2013 р. Китай оголосив війну забрудненню, яка передбачала заборону встановлювати нові вугільні установки і суттєво скоротити викиди на існуючих [2], що обумовлено значною часткою вугілля в паливно-енергетичному комплексі країни.

Не дивлячись на це, у країні невпинно погіршується екологічна ситуація. На це вказують дані міжнародного індексу, що оцінює результативність екологічної політики – «Environmental Performance Index». Хоча у 2006 р. Китай зайняв у цьому індексі 94-те місце [11,

с. 17], у 2014 р. він опустився на 118-те місце [12]. У 2018 р. ситуація ще трохи погіршилась – Китай посів 120-те місце [13]. Безперечно, для країни, яка у 2018 р. відповідала за 29% світового економічного зростання, така динаміка означає певний прогрес у досягненні цілей зниження викидів вуглецю та енергоємності промисловості. Однак, незважаючи на покращення в деяких галузях, Китай досі відстає від багатьох інших країн у покращенні якості повітря і водних ресурсів, що є на даний час найгострішими екологічними проблемами країни. Це свідчить, що Китаю не вистачає інструментів контролю за впровадженням у життя прийнятих рішень й актуалізує завдання вдосконалення цього механізму, особливо на локальному рівні.

Відповідно до «Закону КНР про охорону навколишнього середовища», управління природоохоронними заходами здійснює спеціальний орган при Держраді КНР – з 1984 р. Національне агентство з охорони навколишнього середовища (1998 р. перейменоване на Державну адміністрацію охорони навколишнього середовища (ДАОНС)). Однак на перших етапах діяльності воно не мало реального впливу на поведінку підприємств-забруднювачів. Ситуація дещо змінилась у 2008 р., коли йому надали статус Міністерства охорони навколишнього середовища. Водночас функції установи зведені до розробки загальних основ екологічної політики та координації діяльності з іншими структурами. Міністерство здійснює безпосередній контроль за виконанням екологічних нормативів та видачу адміністративних дозволів на шкідливі викиди лише найбільшим компаніям.

На місцях за впровадження екологічної політики формально відповідають провінційні бюро з охорони навколишнього середовища. Але на практиці вони не займаються екологічним моніторингом, збиранням плати за забруднення, накладенням адміністративних штрафів, а є фактично лише представництвами загальнонаціональної служби. Більш дієвими є екологічні бюро на рівні міст, повітів і волостей. Однак вони знаходяться в подвійному підпорядкуванні (установі, у підпорядкуванні якої вони перебувають, і місцевому уряду). Проблема полягає не лише в територіальній віддаленості місцевих бюро від їх номінального відомчого керівництва, але і в фінансуванні їх діяльності. Воно забезпечується, у першу чергу, за рахунок власних доходів (наприклад, плати, яку вносять підприєм-

ства за забруднення, що повністю залишається на місцевому рівні), а також за рахунок надходжень із місцевих бюджетів. Це впливає на дотримання екологічних вимог під час проектування або реалізації різних проектів, які підтримує або спонсорує керівництво муніципалітетів. Як зазначає П. М. Мозаїс, навіть якщо в ході екологічної експертизи будівельних об'єктів виявляються негативні наслідки для навколишнього середовища, то місцеві бюро, як правило, можуть вимагати лише вдосконалення проекту, а не його скасування [5, с. 293–295]. Це одне із «вузьких місць» екологічної політики Китаю на даному етапі.

Звичайно, урядові кола країни намагаються використовувати широке коло інструментів, які мають компенсувати цей недолік і захопити широкі верстви суспільства та бізнес до покращення стану довкілля. Наприклад, поширеною практикою є постійне проведення екологічних кампаній. З початку 2000-х рр. у партійно-державних документах і в наочній агітації постійно присутні чотири ієрогліфи, що означають «економити енергію, зменшувати забруднення». З 2009 р. уряд пропагує серед населення низьковуглецевий спосіб життя, який передбачає коригування стереотипів споживання (економію палива в побуті, використання енергозберігаючих ламп тощо). Однак найбільш показовим прикладом є здійснення лісонасаджень. Щорічно в Китаї проводиться День висаджування дерев, у якому беруть участь і подають особистий приклад керівники держави. З 1981 р. діє порядок, за яким кожен громадянин у віці від 11 до 60 років повинен посадити протягом року три–п'ять дерев або заплатити відповідний податок. Проект створення на Півночі країни лісосмуг, що протистоять наступу пустелі, отримав назву «Велика китайська зелена стіна». У результаті сьогодні за площею штучних лісонасаджень КНР займає 1-ше місце у світі (40 % усіх лісонасаджень на планеті) [14]. З 1999 р. у Китаї реалізується програма «Залишати рілля, відновлювати ліси», що заохочує зелені насадження на землях, схильних до ерозії. До кінця 2000-х рр. вона торкнулася близько 32 млн селянських дворів і близько 124 млн осіб. Протягом 1999–2009 рр. лісопосадки були здійснені на 9,3 млн га орних земель і 18,5 млн га непридатних земель [5, с. 298].

У 2013 р. Китай розпочав амбіційну зовнішньополітичну ініціативу «Один пояс, один шлях», метою якої є відновлення та

зміцнення торговельних зв'язків між Китаєм та рештою світу, в першу чергу, з Азією та Європою. Цією ініціативою Китай також активно просуває ідею «зеленого розвитку» та розвитку альтернативних джерел енергії. У 2016 р. Президент Сі Цзіньпін запропонував країнам-учасникам цього проекту поглиблювати співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища і екологічної безпеки та побудувати «зелений» Шовковий шлях (Belt and Road Initiative – BRI). У 2017 р. Міністерство охорони навколишнього середовища Китаю опублікувало документи, які заклали основу для такого співробітництва: «Керівництво з просування Зеленого Шовкового шляху» та «План співробітництва в сфері екології та охорони навколишнього середовища в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях». У них викладено такі принципи діяльності в цій царині: перетворення концепції «зеленого» розвитку на пріоритет при одночасній підтримці стану довкілля, дотримання законів і правил щодо запобігання ризикам. Головними завданнями визнано: сприяння «зеленому» розвитку та забезпечення екологічної безпеки, розробку платформи для співробітництва з охорони навколишнього середовища для забезпечення всебічної підтримки та обслуговування, формулювання повноцінних заходів політики та посилення координації між урядом та підприємствами для забезпечення результатів впровадження поставлених завдань, використання місцевих переваг, зміцнення потенціалу та сприяння впровадженню проектів [15]. З огляду на потребу багатьох країн-учасниць цієї ініціативи в інвестиціях для впровадження низьковуглецевих технологій та будівництва «зеленої» інфраструктури (наприклад, для реалізації зобов'язань щодо використання відновлюваних джерел енергії в 31 країні BRI потрібно щонайменше 470 млрд дол.) Китай планує сприяти створенню потенціалу, необхідного для того, щоб перетворити свої кліматичні плани на інвестиційні можливості для банків та інших глобальних інвесторів [16], що у перспективі може перетворити його на найбільшого світового інвестора «зеленого» розвитку і сприятиме виконанню завдань, поставлених на національному рівні.

Наступним кроком у розвитку цієї ініціативи стало оприлюднення китайськими бізнес-асоціаціями і фінансовими установами документа «Ініціатива з управління екологічними ризиками для

зарубіжних інвестицій Китаю». У ньому зазначено, що фінансові установи та підприємства, що займаються зарубіжними інвестиціями, повинні повністю розуміти екологічні закони, нормативні документи та стандарти приймаючих країн, а також ключові екологічні ризики для своїх проектів; звертатися до відповідних міжнародних стандартів стійкості та Принципів ООН для відповідальних інвестицій; використовувати сторонніх постачальників послуг для оцінки та управління екологічними та соціальними ризиками для великих проектів та зелені фінансові інструменти для зарубіжних проектів, особливо середньо- та довгострокових інфраструктурних проектів; страхувати екологічну відповідальність як інструмент управління ризиками для проектів із високим екологічним ризиком; управляти зеленими ланцюгами поставок; вживати заходи для зеленого фінансування торгівлі та постачання [17].

Важливою складовою екологічної політики Китай вважає міжнародне співробітництво. Однак наразі більш успішно розвивається двостороння та регіональна співпраця. Так, ще в 1980 р. був підписаний Китайсько-американський протокол про охорону навколишнього середовища та технічне співробітництво. В останні роки обидві країни приділяли велику увагу розвитку альтернативної енергетики. У 2008 р. підписано Рамкову угоду про китайсько-американську співпрацю в енергетиці та екології. У 2013 р. у рамках п'ятого раунду китайсько-американського стратегічного і економічного діалогу були узгоджені плани роботи спільної групи та виділені пріоритетні напрямки, включаючи співпрацю у створенні «зелених економік» і скороченні викидів великого автотранспорту [18, с. 59–60].

Також Китай прагне розвивати екологічне співробітництво з європейськими країнами. Ще в 1988 р. був підписаний Китайсько-голландський меморандум про співпрацю з охорони навколишнього середовища. Планується розвивати співробітництво в Арктиці, в тому числі, з питань захисту навколишнього середовища регіону. Під час візиту до країн Північної Європи у 2013 р. Китай зацікавився експортом фінських «чистих технологій». У тому ж році пройшла зустріч китайського керівництва з представниками 16 країн Центральної та Східної Європи, під час якої обговорювалась низка проектів в енергетичній сфері.

Не менший інтерес для Китаю має і екологічне співробітництво на регіональному рівні. Так, ще в 1980 р. підписано Китайсько-японську угоду про співпрацю з охорони навколишнього середовища. У 1993 р. Китай провів першу зустріч із питань екології країн Північно-Східної Азії за участю керівників вищої ланки Росії, Республіки Корея, КНДР, Японії і Монголії. Головною була названа проблема забруднення атмосфери. Обговорювалися питання подальшої координації природоохоронних зусиль. Протягом наступних десяти років була проведена низка переговорів, розвивалося співробітництво в таких галузях, як контроль за піщаними бурями, охорона природних ресурсів на російсько-монгольському кордоні, забруднення Тихого океану, кислотні дощі тощо. У січні 1999 р. Китай, Південна Корея і Японія заснували Координаційну раду Екологічної конференції голів міністерств. У грудні 2013 р. пройшов екологічний саміт, у якому взяли участь офіційні особи та вчені Китаю, Японії і Південної Кореї. На зустрічі було наголошено на важливості регіональної екологічної політики.

КНР розвиває екологічне співробітництво з Африкою. З 2005 р. по травень 2012 р. китайські установи організували в Пекіні 12 освітніх курсів у галузі охорони навколишнього середовища, підготувавши понад 300 високопоставлених африканських чиновників. Форум співпраці «Китай-Африка» став важливою платформою для китайсько-африканського співробітництва в галузі екологічно чистого розвитку [18, с. 62].

На багатьох важливих глобальних форумах з екологічної проблематики Китай демонструє підтримку міжнародних рішень, у першу чергу, щодо боротьби з глобальною зміною клімату. Хоча на момент підписання Кіотського протоколу на Китай не було покладено жодних зобов'язань зі скорочення викидів в атмосферу, які спричиняють парниковий ефект, країна підтримала рішення Паризької кліматичної угоди. Це було підтверджено і на черговому саміті ЄС–Китай в Пекіні, що відбувся в 2018 р. Незважаючи на рішення США вийти з Паризької угоди з клімату, Європейський Союз і КНР заявили про прагнення спільно домагатися досягнення цілей, закріплених у цьому документі. Для цього планується створити фонд у розмірі 100 млрд дол., мета якого – допомогти бідним країнам впоратися з наслідками зміни клімату [19].

Останніми роками активно розвивається україно-китайське співробітництво в екологічній сфері. Найбільший взаємний інтерес має розвиток альтернативної енергетики. Китайські компанії «China National Building Materials Group», «Sinomach», «Sinohydro» вже працюють з Україною у цій галузі. За результатами Третього засідання українсько-китайської Комісії із співробітництва (2017 р.) підписано низку документів, серед яких – «Меморандум про взаєморозуміння у сферах енергоефективності, відновлювальної енергетики та альтернативних видів палива між Державним агентством з енергоефективності та енергозбереження України та Національною енергетичною адміністрацією Китайської Народної Республіки» [20]. Також Україна і Китай ініціювали створення спільної робочої групи з розвитку альтернативної енергетики, зокрема розглядається можливість впровадження спільних проектів з розвитку біопалива. У 2018 р. було підписано угоду між компаніями ДТЭК і «China Machinery Engineering Company» щодо будівництва сонячної електростанції потужністю 200 МВт поблизу Нікополя [21], яка почала працювати в 2019 р. і є однією з найбільших у Європі. Інтерес до співпраці виявляють і такі китайські компанії, як «GCL System Integration Technology» та «China National Complete Engineering Corporation».

У рамках українсько-китайського інвестиційного співробітництва в агропромисловому комплексі передбачається поглиблення інвестиційної співпраці у сфері енергоефективного та екологічно чистого сільського господарства, зокрема ефективної утилізації відходів, запровадження органічних технологій фермерства, зменшення рівня забруднення навколишнього середовища та реалізація спільних проектів у сфері біоенергетики, включаючи виробництво теплової та електричної енергії, органічних добрив, метану промислового класу та біопалива, шляхом використання та розвитку існуючих науково-технічних розробок обох держав [22].

Досвід реалізації проектів та величезні інвестиційні можливості Китаю у поєднанні з ресурсною базою України можуть утворити міцний союз, який відповідатиме інтересам обох країн. Він стане одним із кроків Китаю у досягненні глобального енергетичного лідерства та запорукою енергетичної незалежності і покращення екологічної ситуації в Україні.

Отже, починаючи з кінця 1970-х рр. у Китаї було створено розгалужене екологічне законодавство, яке визначило головні принципи і напрями екологічної політики країни, систему моніторингу і контролю за діяльністю, яка має вплив на довкілля, засади міжнародного співробітництва у цій царині. Воно підсилено низкою директив, програм, планів та ініціатив уряду. Водночас його імплементація є недостатньо ефективною, що знижує ефективність прийнятих законодавчих і нормативних актів. Крім того, головним завданням розвитку Китаю залишається перебудова моделі економічного розвитку на засадах «зеленої економіки» та реформування енергетичного сектору, що передбачає зменшення залежності від викопних енергоресурсів, і в першу чергу – вугілля. Запорукою наближення країни до досягнення поставлених цілей є об'єднання зусиль усіх акторів китайського суспільства.

Використані джерела та література:

1. 80% підземних вод в Китаї непридатні ані для пиття, ані для побутового використання. УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/health/worldnews/1316624-80-pidzemnih-vod-v-kitaji-neprikladni-ani-dlya-pitty-ani-dlya-pobutovogo-vikoristannya.html>
2. China's environment census reveals 50% rise in pollution sources. The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/world/2018/mar/31/china-environment-census-reveals-50-rise-in-pollution-sources>
2. Современное право Китайской Народной Республики (обзор законодательства 1978–2010 гг.). М.: ИДВ РАН, 2012. 200 с.
3. Чжан Л., Чжао Л. Развитие экологической политики Китая 1953–2003 // Исследование истории Китая. 2008. № 1. С. 63–72.
4. Мозиас П. М. Экологическая политика в Китае: вверх по лестнице, ведущей вниз? // 46-я научная конференция «Общество и государство в Китае». Ч. 2. URL: <https://publications.hse.ru/books/202287876>
5. Китай становится новым лидером в сфере использования альтернативной энергии. URL: <https://hi-news.ru/technology/kitaj-stanovitsya-novym-liderom-v-sfere-ispolzovaniya-alternativnoj-energii.html>
6. New Energy Outlook 2017 / Bloomberg. URL: <https://goo.gl/mCci9E>
7. Environmental Protection Law of the People's Republic of China / Chinadialogue.net. URL: www.chinadialogue.net/Environmental-Protection-Law-2014-eversion.pdf
8. Перга Т. Ю. Глобальна екологічна політика та Україна. Ніжин: ПП Меланік, 2014. 287 с.

9. Гуаньцзюнь В. Государственная экологическая политика Китая: история развития и современные проблемы // Вестник СПбГУ. Сер. 6. 2012. Вып. 1. С. 66–70.
10. Pilot 2006 Environmental Performance Index / Yale Center for Environmental Law & Policy, Center for International Earth Science Information Network (CIESIN). URL: http://epi2016.yale.edu/sites/default/files/2006_pilot_epi_report_0.pdf
11. China ranks 118th on the 2014 Environmental Performance Index. EPI. URL: http://epi2016.yale.edu/sites/default/files/2014_epi_press_release_-_china_0.pdf
12. 2018 Environmental Performance Index. EPI. URL: <https://epi.environment.yale.edu/downloads/epi2018policymakerssummaryv01.pdf>
13. Economy E. Environmental Governance in China: State Control to Crisis Management. Daedalus. 2014, Spring. № 143 (2). P. 184–197.
14. Guidance on Promoting Green Belt and Road. Belt and Road Portal. URL: <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/zchj/qwfb/12479.htm>
15. Three steps toward green Belt and Road. Belt and Road Portal. URL: <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/ghsl/wksl/82459.htm>
16. Environmental Risk Management Initiative for China's Overseas Investment. UN Environment. URL: <http://unepinquiry.org/wp-content/uploads/2017/09/Environmental-Risk-Management-Initiative-for-China---s-Overseas-Investment.pdf>
17. Вершинина В. Ю. Экологическая политика КНР: глобальный, региональный и национальный аспекты // Актуальные проблемы современных международных отношений. 2014. С. 59–64.
18. ЕС и Китай настаивает на выполнении Парижского соглашения по климату. 16.07.2018 / Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com>
19. Україна та Китай реалізують низку спільних проєктів на 7 млрд дол. США. – Зустріч Прем'єр-міністра з Віце-прем'єром Державної Ради Китаю. 05.12.2017 / Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/ukrayina-ta-kitaj-realizuyut-nizku-spilnih-proektiv-na-7-mlrd-dol-ssha-zustrich-premyer-ministra-z-vice-premyerom-derzhavnoyi-radi-kitayu>
20. Китай заинтересован в инвестициях в украинскую энергетику и инфраструктуру. 03.06.2018 / Elektrocisti.net. URL: https://elektrovesti.net/61243_kitay-zainteresovan-v-investitsiyakh-v-ukrainskuyu-energetiku-i-infrastrukturu
21. Програма українсько-китайського інвестиційного співробітництва в агропромисловому комплексі. Законодавство України. 05.12.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156_004-17